

Negativni vpliv rastlinskih in živalskih vrst

O tujerodnih rastlinskih vrstah v slovenskih gorah

✍ Božo Frajman

Gore veljajo za okolje, kjer je narava v obširnih predelih ohranjena v svoji prvinski podobi, ki se je v desetisočletnem obdobju po končanju zadnjih večjih ledenodobnih poledenitev prav malo spreminjala. Seveda je človek, zlasti s pašo, prispeval k preoblikovanju rastja nekaterih gorskih predelov, negativni vplivi urbanizacije, intenzivnega kmetijstva, razvoja prometa in industrije, ki so v nižjih predelih močno spremenili naravno okolje, pa so v gorah (z izjemo obširnih smučarskih središč) večinoma odsotni. V primerjavi s sosednjo Avstrijo, kjer občutje prvinske alpske narave kazijo pogledi na obširne goloseke na eni in smrekove nasade na drugi strani, ter številne ceste, ki vodijo do planin, so tudi predeli pod gozdno mejo v slovenskih Alpah razmeroma dobro ohranjeni, čeprav se v zadnjih desetletjih opažajo podobne negativne težnje ...

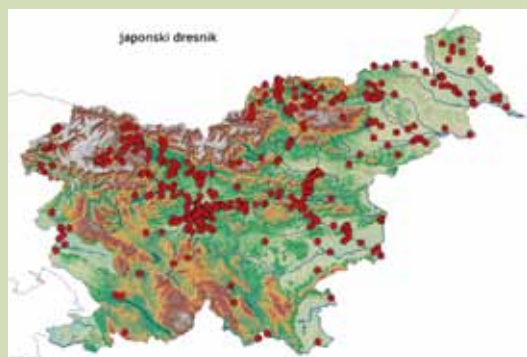
Manj opazna grožnja naravi

Pustimo te negativne spremembe v gorah, ki so opazne vsakemu planincu, tokrat na strani in si oglejmo grožnjo naravi, ki je manj opazna in se je velikokrat sploh ne zavedamo. Gre za negativni vpliv tujerodnih rastlinskih in živalskih vrst, ki so ena največjih groženj biotski raznovrstnosti v današnjem času. Tujerodne vrste so tiste vrste, ki jih je človek zanesel izven območja njihove naravne razširjenosti. Pogosto gre za vrste, ki jih je človek naselil za namene poljedelstva in živinoreje ali pa kot okrasne rastline, nekatere pa kot hišne ljubljence prinesel iz drugih

delov sveta in jih spustil v naravo. Nekatere tujerodne vrste pa so v nove predele zanesli nehote, prišle so kot slepi potniki npr. s kulturnimi rastlinami (primer koloradskega hrošča, ki so ga iz Amerike zanesli skupaj s krompirjem), pritrjene na vozila, lahko tudi čevlje. Medtem ko mnoge tujerodne vrste v novem okolju ne morejo preživeti, nekatere med njimi le uspejo najti nišo v novi domovini ter se vključijo v naravno okolje. V nekaterih primerih se v novem okolju tako uspešno razmnožujejo in razširjajo, da začno izpodrivati samonikle (domorodne) vrste ter ogrožajo prvobitno naravno okolje, ekosisteme. Take vrste imenujemo invazivne tujerodne vrste. V Evropi so se številne tujerodne rastlinske vrste začele širiti v 19. stoletju, v 20. stoletju pa so se močno razširile in ponekod izrinile naravno vegetacijo, pa tudi njihovo število se je močno povečalo. Podobno velja za živali, ki so prav tako lahko invazivne imajo uničujoče posledice za biotsko raznovrstnost, ter povzročajo izumrtje domorodnih živalskih vrst.

Tujerodne rastlinske vrste

Tudi v Sloveniji srečamo številne tujerodne vrste, ki ponekod predstavljajo grožnjo naravni vegetaciji. Skupno vsem tem vrstam je, da so jih konec 19. oziroma v začetku 20. stoletja v Slovenijo prinesli kot okrasne in uporabne (medonosne, prehrabene) rastline. Iz vrtov so kmalu podivjale v naravo in se sčasoma naturalizirale, o čemer pričajo literarni viri in herbarijski primerki Herbarija Univerze v

Slika 1: Razširjenost japonskega dresnika v Sloveniji. Pojavlja se zlasti v nižinah, ponekod v Alpah pa že prodira v višje predele. Morda bi bilo njegovo širjenje tam še mogoče zaustaviti. Zemljevid razširjenosti so izdelali na Centru za kartografijo favne in flore.

Ljubljani. V naravi so se počasi širile ter v ugodnih pogojih začele izpodrivati domorodne vrste. Mednje sodijo vrste, ki jih ponekod še vedno gojijo kot okrasne rastline, npr. orjaška zlata rozga (*Solidago gigantea*), kanadska zlata rozga (*Solidago canadensis*), deljenolistna rudbekija (*Rudbeckia laciniata*), topinambur (*Helianthus tuberosus*), žlezava nedotika (*Impatiens glandulifera*) in japonski dresnik (*Fallopia japonica*). Nekatere od njih so razširjene že po vsej Sloveniji, zlasti pogosto jih srečamo ob rekah in potokih, kjer ponekod tvorijo obširne strnjene sestoje in izpodrivajo konkurenčno manj uspešne samonikle vrste. Čeprav so te vrste pogoste zlasti v nižinah, pa se nekatere med njimi širijo tudi v višje predele, kjer jih srečamo ob potokih in na vlažnih rastiščih zlasti pod gozdno mejo. Ob dvigu temperatur zaradi podnebnih sprememb pa seveda obstaja bojazen, da se bodo v prihodnosti te in druge vrste razširile še višje v naših gorah in spremenile podobo rastlinstva, ki smo je vajeni danes. Pobljže si oglejmo dve tujerodni rastlinski vrsti, ki ju že danes lahko srečamo v slovenskih Alpah.

Japonski dresnik

Japonski dresnik (*Fallopia japonica*) je vrsta, ki je samonikla v Vzhodni Aziji, sicer pa ena najbolj invazivnih vrst v flori Severne Amerike in Evrope. V Evropo so ga zanesli leta 1823 in ga začeli gojiti v vrtovih in parkih kot okrasno rastlino. Sadili so ga tudi za utrjevanje brežin in preprečevanje erozije, pa

tudi kot krmno oziroma medonosno rastlino. V naravi so ga v Evropi prvič zabeležili leta 1892, od tedaj pa se je močno razširil. Tudi v Sloveniji ga z izjemo Primorske srečamo po vsej državi, zlasti ob rekah in potokih, kjer tvori strnjene sestoje in izpodriva naravno rastje. Tudi v alpskem svetu, zlasti v alpskih dolinah, kot so npr. Posočje, dolina Save Bohinjke in Save Dolinke, je japonski dresnik že razmeroma pogost, srečamo pa ga tudi nad 1000 m nadmorske višine, npr. ob potoku Lobnica na Pohorju (slika 1). Obstaja bojazen, da se bo iz teh območij vrsta širila še naprej in bistveno spremenila krajino ob rekah, tudi ob Soči, biseru med alpskimi rekami. Ker se vrsta zelo hitro širi, nova rastlina lahko zraste tudi iz nekaj centimetrov velikega koščka korenike, jo je skoraj nemogoče iztrebiti, vendar je njeno uničenje na manjših omejenih območjih (kot so večinoma že omenjena v Alpah) še mogoče in zlasti na območju Triglavskega narodnega parka bi bila takšna akcija lahko uspešna.

Japonski dresnik je sicer dva do tri metre visok grm, ki vsako vegetacijsko sezono požene iz podzemnih delov, pozimi pa nadzemni deli odmrejo. Stebla so votla in zaradi kolenčaste členjenosti nekoliko podobna stebлом bambusa, pogosto rdečkasto lisasta. Premenjhalno nameščeni celorobi listi so široko jajčasti, 5 do 15, redkeje 20 cm, dolgi in do 10 cm široki, s prisekanim dnom in naglo zoženim vrhom. Japonski dresnik pri nas vzcveti konec julija in je,

Slika 2: Japonski dresnik tvori goste sestoje ob nekaterih rekah in potokih. V ozadju Pohorje, kjer ob potoku Lobnica prodira v predele nad 1000 metrov
FOTO: BOŽO FRAJMAN

podobno kot številne druge invazivke (npr. žlezava nedotika, topinambur, deljenolistna rudbekija), pozno poleti cvetoča rastlina z drobnimi belkastimi do zelenkastimi cvetovi, združenimi v pokončna socvetja. (slika 2)

Navadna ognjica

Navadna ognjica (*Telekia speciosa*) do 2 metra visoka trajnica (slika 3) z zlatorumenimi cvetovi združeni v glavičasta socvetja (koške), ki imajo 5 do 6 cm v premeru in po katerih je vrsta verjetno dobila svoje slovensko ime. Prepoznavna je tudi po velikih, dolgopecljatih, širokojajčastih listih s srčastim dnom, ki so 30 do 40 cm dolgi in 20 do 30 cm široki, nameščeni v spodnjem delu stebela.

Nič nenavadnega ni, če vrsto opazimo ob obisku Snežnika, kjer rastlina uspeva ob poteh, vlažnih gozdnih robovih in med grmovjem. Tudi najstarejši planinci se bodo morda spomnili, da navadna ognjica tam že od nekdaj uspeva. V Dinarskem območju Slovenije navadna ognjica dosega severno mejo naravne razširjenosti, ki obsega Balkanski polotok, južne in vzhodne Karpace, Malo Azijo in Kavkaz. Če pa se odpravimo v Alpe, pa je srečanje z navadno ognjico precej bolj nenavadno, saj je pred kakšnim stoletjem

v tem delu Evrope še ni bilo. Kasneje so jo začeli gojiti kot okrasno rastlino, sejali pa so jo tudi kot krmno rastlino za divjad. V novem okolju, kjer so klimatske razmere podobne kot na njenih naravnih rastiščih, se je vključila v naravno rastje in se počasi začela širiti. Če se odpravite v Ukanc, na Komno ali k Triglavskim jezerom, ali pa samo k slapu Savica, jo boste v poletnih mesecih gotovo srečali, saj njenih

Slika 4: Navadna ognjica je domorodna v dinarskih predelih Slovenije. Človek jo je zanesel tudi na nekatera druga območja in ponekod v Alpah se hitro širi. Zemljevid razširjenosti so izdelali na Centru za kartografijo favne in flore.

Slika 3: Navadna ognjica uspeva v vlažnih in senčnih predelih, pogosto ob robovih gozdov, med grmovjem in ob potokih
FOTO: BOŽO FRAJMAN

zlatorumenih koškov ni mogoče spregledati. Raste ob Savi, pa tudi drugje v okolici Doma pri slapu Savica. Znani slovenski botanik, Tone Wraber, ki je avtor številnih prispevkov v Planinskem vestniku, domneva, da so rastlino v te kraje zanesli v času prve svetovne vojne s senom, ki so ga kot krmo za živino dovažali iz raznih koncev. Navadno ognjico lahko opazimo tudi v Kamniško-Savinjskih Alpah, npr.

Slika 5: Tujerodne vrste imajo negativen učinek na biotsko raznovrstnost. Ljudje smo odgovorni, da jo ohranimo, za nas in naše potomce. Slika je izdelal Paul Veenvliet v sklopu projekta Thuja.

ob cesti proti Jezerskemu sedlu, srečamo pa jo tudi marsikje v avstrijskih Alpah. Je lep primer vrste, ki k nam ni prišla s kakšne druge celine, ampak se je zaradi človekovega delovanja razširila iz svojega bližnjega naravnega območja razširjenosti.

Morda se komu poraja vprašanje, zakaj so tujerodne vrste takšen problem in potrebne takšne pozornosti, ko pa so številne med njimi prav lepe. Odgovor ponuja tudi razglednica, ki je, podobno kot ta prispevek, nastala v sklopu projekta *Thuja*, podprtega s subvencijo Islandije, Lichtensteina in Norveške preko finančnega mehanizma EGP in Norveškega finančnega mehanizma (slika 5). Tujerodne vrste močno spreminjajo videz krajine, izpodrivajo naravno rastje in zmanjšujejo biotsko raznovrstnost, s tem pa negativno vplivajo na stabilnost in naravno ravnotežje v okolju, od katerega smo tudi ljudje močno odvisni. Ko se naslednjič odpravite v gore, bodite pozorni na nenavadne rastline. Morda boste naleteli na katero tujerodno vrsto. Svoja opažanja japonskega dresnika in še nekaterih drugih vrst lahko sporočite tudi preko spletne podatkovne zbirke Bioportal. Vstop v zbirko boste našli na spletni strani www.tujerodne-vrste.info, na kateri so zbrane številne informacije o tujerodnih vrstah. ○